

Analisis Pelaksanaan Hukuman Alternatif dalam Kes Khalwat di Negeri Selangor

(Analysis on Implementation of Alternative Sentences in Khalwat Cases in Selangor)

ABDUL FATTAH DATO' KAMARUDIN
MUHAMMAD MUSTAQIM DARUS
MOHAMAD AZHAN YAHYA*
AHMAD AZAM MOHD SHARIFF

ABSTRAK

Selain daripada hukuman sedia ada, mahkamah syariah turut boleh menjatuhkan hukuman alternatif. Kajian ini bertujuan menganalisis pelaksanaan hukuman alternatif dalam kes khalwat oleh mahkamah syariah di negeri Selangor. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif dalam penganalisisan isu berkaitan. Kajian ini ditumpukan kepada bentuk-bentuk penghakiman dalam kes jenayah khalwat yang dijatuhkan oleh semua mahkamah rendah syariah di negeri Selangor dengan melihat kepada justifikasi penghakiman samada berbentuk punitif mahupun rehabilitatif. Data dikumpul dengan mengguna pakai kaedah kajian kepustakaan. Data primari dan sekunder berkaitan hukuman alternatif dalam kes khalwat dikumpul bagi mengenal pasti permasalahan serta persoalan kajian. Temubual turut dijalankan ke atas hakim mahkamah rendah syariah dan pendakwa syarie di negeri Selangor, pegawai penjara Malaysia dan pegawai pusat koreksional Malaysia dalam bentuk berstruktur dan separa struktur. Kajian mendapati kelompangan dalam peruntukan Enakmen Jenayah Syariah dan Enakmen Tatacara Jenayah Syariah berkaitan pelaksanaan hukuman alternatif. Kajian ini mencadangkan agar pelaksanaan peruntukan undang-undang terbabit diperincikan dan diperkemas. Adalah diharapkan agar analisis kajian akan berupaya menangani permasalahan berkaitan pelaksanaan hukuman alternatif di mahkamah syariah. Semoga kajian ini juga berupaya memperkasakan pelaksanaan hukuman alternatif di mahkamah syariah dan seterusnya membantu mahkamah dalam membuat penghakiman.

Kata kunci: Hukuman alternatif; mahkamah syariah; restoratif; khalwat; penghakiman kes

ABSTRACT

Apart from the existing sentences, syariah courts could also impose alternative sentences. This study aims at analyzing the implementation of alternative punishments in khalwat cases by syariah courts in Selangor. This study adopts qualitative method in analysing related issues. This study focuses on the forms of judgment in khalwat criminal cases passed by all syariah lower courts in the state of Selangor by looking at the justification of judgment whether punitive or rehabilitative. Data is collected using library research method. Primary and secondary data related to alternative sentences in khalwat cases is cumulated in identifying research problems and questions. Interviews are also conducted on syariah lower court judges and syarie prosecutors in Selangor, Malaysian prison officers and Malaysian correctional center officers in the form of structured and semi-structured interviews. The study finds lacuna in the provisions in the Syariah Criminal Enactment and the Syariah Criminal Procedure Enactment related to application of alternative punishments. This study suggests that the implementation of these related are to be refined and streamlined. It is hoped that this research analysis is capable of addressing problems related to the implementation of alternative sentences in syariah courts. Hopefully this study will also strengthen the implementation of alternative sentences in syariah courts in assisting the court in making judgments.

Keywords: Alternative punishment; syariah court; restorative; khalwat; case judgment

PENDAHULUAN

Secara asasnya bentuk-bentuk hukuman boleh dibahagikan kepada dua (2) iaitu hukuman yang berbentuk punitif dan hukuman yang berbentuk restoratif. Falsafah bagi kedua-dua bentuk hukuman ini adalah berbeza. Namun tujuan hukuman ini dikenakan adalah untuk memberikan pembalasan atas perbuatan jahat, perbuatan yang tidak dibenarkan oleh undang-undang atau perbuatan yang berlawanan dengan norma kebiasaan masyarakat. Bagi hukuman punitif ia berbentuk menghukum dengan hukuman fizikal dan boleh dilihat dengan mata kasar dan bukanlah secara abstrak. Hukuman restoratif pula berbentuk pemulihan yang mana termasuk di dalam falsafahnya untuk memberi ruang perbincangan antara pesalah dan mangsa, atau pesalah-pesalah menunjukkan perubahan ke arah yang lebih baik.

Falsafah undang-undang jenayah Islam menumpukan kepada pemulihan (*islah*) dan pendidikan (*ta'dib*). Dalam konteks perundangan Islam, prinsip hukuman alternatif adalah '*uqubah badliyyah*' iaitu satu hukuman yang menggantikan hukuman asal yang tidak dapat dilaksanakan atas sebab-sebab syarie seperti hukuman diyat yang menggantikan hukuman qisas atau pelaksanaan hukuman takzir menggantikan hukuman qisas dan hudud.¹

Dalam usaha untuk menjadikan institusi kehakiman Islam negara sentiasa relevan dengan keadaan semasa, suatu keperluan mentransformasi institusi tersebut adalah dengan mencadangkan bentuk hukuman baharu sebagai alternatif kepada bentuk hukuman sedia ada ke atas pesalah syariah di Malaysia.²

Hukuman yang diperuntukkan oleh Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa Jenayah) 1965 Pindaan 1984 ini, masih terdapat ruang yang membolehkan para hakim menjatuhkan hukuman selain denda, penjara dan sebatan. Hukuman tersebut adalah hukuman alternatif yang berbentuk pemulihan antaranya bon berkelakuan baik, kaunseling, kelas fardhu ain, khidmat masyarakat, program di masjid bersama komuniti, kelas pemantapan akidah, kelas fardhu ain dan sebagainya. Namun hukuman alternatif ini masih kurang dilaksanakan di mahkamah syariah oleh kerana ketidakjelasan peruntukan undang-undang berkaitan dengannya.³

MATLAMAT HUKUMAN ALTERNATIF

Hukuman alternatif ini mengandungi elemen-elemen pemulihan dan pengajaran diterapkan kepada pesalah seperti sesi kaunseling, penekanan ilmu akhlak, kerja khidmat masyarakat, pemantapan akidah dan sebagainya.⁴ Hukuman alternatif ini tidak boleh dijatuhkan kepada pesalah dengan sewenang-wenangnya. Faktor-faktor seperti latar belakang pesalah, umur, perwatakan, tahap kesihatan mental, kewangan, kekeluargaan dan apa-apa hal keringanan hukuman hendaklah diambil kira sebelum mengenakan hukuman alternatif.⁵ Oleh itu, hukuman alternatif ini hanya dikenakan kepada pesalah setelah pada kewajaran mahkamah bahawa hukuman adalah suai manfaat bagi pesalah.⁶

Hukuman alternatif yang dikenakan kepada pesalah mempunyai matlamat dan kebaikannya yang tersendiri antaranya:

1. Sebagai satu platform untuk menyesali, menginsafi dan memperbaiki diri pesalah.

Pesalah sewajarnya mengambil peluang untuk menginsafi atas kesalahan yang dilakukannya. Hukuman ini memberi peluang kedua kepada pesalah untuk memperbaiki diri agar menjadi manusia yang patuh kepada hukum syarak dan undang-undang. Pesalah-pesalah akan diberi bimbingan dan mendalami ilmu akidah dan akhlak melalui program yang dirancang oleh pusat pemulihan.⁷

2. Dapat mengelakkan stigma negatif kepada hukuman pemenjaraan.

Pesalah syariah jika dihukum dengan pemenjaraan akan ditempatkan bersama-sama dengan banduan jenayah lain. Ini secara tidak langsung, pengaruh lain dapat dirasai oleh pesalah syariah. Hukuman pemenjaraan kepada pesalah syariah adalah dalam tempoh yang singkat, ini akan menyebabkan pesalah tidak dapat mengikuti program yang diaturkan oleh Jabatan Penjara Malaysia misalnya Program Pembangunan Insan di penjara bahkan kehidupan pesalah syariah dan keluarga juga akan terjejas akibat berkemungkinan kehilangan pekerjaan dan sumber pendapatan sepanjang tempoh pemenjaraan.⁸

3. Hubungan pesalah dengan keluarga tidak putus.

Pesalah syariah yang dikenakan hukuman alternatif seperti ditempatkan di pusat pemulihan atau dikenakan perintah kehadiran wajib di pusat kehadiran wajib tidaklah menyebabkan pesalah syariah berasa jauh dengan keluarga. Jika pesalah di kenakan perintah kehadiran wajib, pesalah hanya memerlukan empat jam sahaja untuk melakukan kerja-kerja kebajikan yang diarahkan bahkan pesalah juga tidak akan kehilangan pekerjaan. Masyarakat juga tidak memandang negatif dan tidak mengatakan sesuatu yang buruk kepada keluarga pesalah.

4. Pesalah dapat bergaul dengan komuniti setempat.

Peranan memulih semula jati diri dan sahsiah pesalah bukanlah terletak di bahu agensi-agensi tertentu sahaja bahkan tanggungjawab ini adalah tanggungjawab bersama. Bahkan kesan pelaksanaan perintah kehadiran wajib misalnya boleh memberikan kelebihan kepada komuniti setempat. Hasilnya, masyarakat dapat mengurangkan rasa ketakutan terhadap pesalah serta wujudnya satu kejiranan yang selamat.⁹ Misalnya, dengan penglibatan komuniti setempat misalnya pegawai masjid, ahli jawatan kuasa komuniti serta pusat kebajikan dalam membantu memulihkan pesalah maka secara tidak langsung dapat meningkatkan (*social responsibility*) tanggungjawab sosial dalam kalangan komuniti. Tindakan ini dapat mendekatkan pesalah syariah dengan komuniti menerusi perintah kehadiran wajib dan khidmat sosial yang dilakukannya.¹⁰

5. Mengurangkan kepadatan penjara dan kos penyeliaan penjara.

Isu kepadatan penjara menjadi isu besar kebanyakan negara. Di negara barat, perintah khidmat masyarakat misalnya dapat mengurangkan kepadatan penjaga dan mengurangkan kos pengurusan dan penyeliaan penjara yang terpaksa ditanggung oleh kerajaan.¹¹ Tan Sri Ahmad Ibrahim dalam kes Moktar bin Pangat lwn Pendakwa Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan [1991] 7 JH 203 telah menyatakan bahawa hukuman penjara untuk masa yang singkat tidak dapat menolong memulihkan perayu dan hakim rayuan berpendapat bahawa mereka boleh memberikan pengiktirafan kehakiman kepada keadaan penjara kini yang penuh sesak dengan banduan reman dan tempoh pendek lalu mengetepikan hukuman pemenjaraan terhadap perayu. Pelaksanaan perintah kehadiran wajib atau khidmat masyarakat

dapat mengurangkan kepadatan penjara bahkan dapat mengurangkan beban kewangan yang terpaksa ditanggung oleh kerajaan. Selain itu, peranan yang dimainkan oleh pusat kebajikan, pusat pemulihan, masjid dan madrasah membolehkan hubungan antara pelbagai agensi dapat diertakan dalam bentuk kerjasama bagi membentuk persekitaran yang mampu memulihkan pesalah. Secara tidak langsung tanggungjawab untuk mendidik pesalah tidak terletak pada badan perundangan semata-mata malah menjadi tanggungjawab setiap agensi dan pihak yang terlibat.¹²

Ini secara tidak langsung menunjukkan akan kelebihan hukuman yang bersifat restoratif kepada pesalah khususnya pesalah khalwat yang kita semua maklum bahawa kesalahan akhlak dan moral ini sangat tidak wajar untuk berada bersama-sama pesalah-pesalah di bawah kanun keseksaan seperti membunuh, merompak, menyebabkan huru hara serta banyak lagi jenayah-jenayah berat di dalam penjara.

PELAKSANAAN HUKUMAN BON BERKELAKUAN BAIK, PEMULIHAN DI PUSAT PEMULIHAN DAN PERINTAH KEHADIRAN WAJIB

Terdapat beberapa bentuk pelaksanaan hukuman alternatif di mahkamah syariah yang boleh dilaksanakan, antaranya ialah hukuman bon berkelakuan baik, pemulihan di pusat pemulihan dan perintah kehadiran wajib.

Bon berkelakuan baik dilaksanakan dengan pesalah diperintah untuk menghadiri sesi kaunseling, membuat program kebajikan, program masjid, khidmat masyarakat dan lain-lain lagi. Bon berkelakuan baik ini diperuntukan di bawah seksyen 128 Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Selangor) 2003 (selepas ini disebut sebagai ETJS) yang memperuntukkan:

(b) memerintahkan pesalah itu diserahkan kepada ibu atau bapa atau penjaganya atau saudara dewasanya yang terdekat atau kepada mana-mana orang lain, sebagaimana yang ditetapkan oleh Mahkamah, apabila ibu atau bapa, penjaga, waris atau orang lain itu menyempurnakan bon dengan penjamin, sebagaimana yang dikehendaki oleh Mahkamah, bahawa dia akan bertanggungjawab bagi kelakuan baik pesalah itu selama apa-apa tempoh yang tidak melebihi dua belas bulan atau, tanpa menghendaki mana-mana orang mengikat apa-apa bon, membuat suatu perintah berkenaan dengan pesalah itu yang memerintahnya supaya berkelakuan baik selama apa-apa tempoh yang tidak melebihi dua tahun dan mengandungi apa-apa arahan kepada pesalah itu mengikut jenis syarat-syarat yang disebut dalam perenggan 130(a), (b) dan (c) yang difikirkan oleh Mahkamah itu patut diberikan.

Turut dieperuntukkan di bawah seksyen 97 (2) (c) ETJS berhubung dengan:

(c) melepaskan pesalah itu dengan syarat dia mengikat bon, dengan penjamin-penjamin, untuk berkelakuan baik selama apa-apa tempoh, yang tidak melebihi tiga tahun, sebagaimana yang dinyatakan dalam perintah itu, dan hadir supaya direkodkan sabitan dan dijatuhkan hukuman apabila dipanggil pada bila-bila masa dalam tempoh itu.

Peruntukan undang-undang tersebut perlu dibaca bersama-sama seksyen 130 ETJS 2003 di bawah tajuk 'Syarat Bon' yang memperincikan tentang:

Apabila mana-mana orang dikehendaki oleh mana-mana Mahkamah supaya menyempurnakan suatu bon dengan penjamin-penjamin, dan dalam bon itu orang yang menyempurnakannya mengikat dirinya untuk menjaga keamanan atau mengikat dirinya untuk berkelakuan baik, Mahkamah boleh menghendaki supaya dimasukkan dalam bon itu satu daripada syarat-syarat yang berikut atau lebih, iaitu—

(a) suatu syarat bahawa orang itu hendaklah berada di bawah pengawasan

seseorang lain yang dinamakan dalam bon itu selama apa-apa tempoh yang dinyatakan dalamnya;

(b) apa-apa syarat bagi memastikan apa-apa pengawasan yang difikirkan oleh Mahkamah patut dikenakan;

(c) apa-apa syarat mengenai tempat kediaman, pekerjaan, pergaulan, penjauhan daripada minuman keras atau dadah atau mengenai apa-apa perkara lain yang difikirkan oleh Mahkamah patut dikenakan.

Selain daripada hukuman bon berkelakuan baik, mahkamah syariah juga boleh menghukum pesalah dengan memerintahkan pesalah tersebut di hantar untuk pemulihan di pusat pemulihan yang diwartakan. Kuasa penubuhan pusat pemulihan ini adalah di bawah kuasa Majlis Agama Islam Negeri Selangor. Sub seksyen 54(2) Enakmen Jenayah Selangor 1995 (selepas ini disebut sebagai EJS) memperuntukkan "Kuasa mahkamah untuk mengkomitkan orang yang disabitkan ke pusat pemulihan atau rumah diluluskan" yang memperuntukan seperti berikut:

(2) Jika mana-mana Mahkamah telah mensabitkan mana-mana orang perempuan atas suatu kesalahan di bawah Bahagian IV, Mahkamah itu boleh, sebagai ganti hukuman yang dinyatakan bagi kesalahan itu, memerintahkan supaya orang perempuan itu dikomitkan ke suatu rumah diluluskan selama tempoh yang tidak melebihi enam bulan sebagaimana yang dinyatakan dalam perintah itu.

Perintah kehadiran wajib (PKW) merupakan hukuman alternatif pemenjaraan yang diperuntukkan di bawah seksyen 5(1) Akta Kehadiran Wajib

Pesalah-Pesalah 1954 (Akta 461) untuk tempoh masa yang tidak melebihi tiga bulan dan pesalah dikehendaki melakukan kerja wajib tidak melebihi empat jam sehari. Pesalah yang diberikan PKW dikehendaki melaporkan diri pada hari, masa dan tempat yang dinyatakan dalam syarat-syarat PKW (seksyen 6 Akta 461). Perintah Kehadiran Wajib (PKW) diperintahkan hakim bicara terhadap mana-mana pesalah yang telah disabitkan kesalahan yang boleh dikenakan hukuman maksimum pemenjaraan selama 3 bulan sebagaimana peruntukan di perenggan 5(1)(i)&(ii) Akta 461.

Bagi pesalah yang melanggar syarat-syarat PKW di bawah seksyen 8(1) Akta 461, pegawai pusat kehadiran wajib akan melaporkan kepada mahkamah dan pesalah boleh dikenakan apa-apa hukuman atau apa-apa perintah lanjutan. Semasa menjalani hukuman PKW di lokasi yang ditetapkan, pesalah akan dipantau oleh seorang penyelia dan laporan akan dicatit bagi setiap kerja yang dilakukan di lokasi.

Keberkesanan Hukuman di bawah Akta 461 dapat dilihat menerusi Laporan Inisiatif Inovasi Berimpak Tinggi (Jabatan Penjara Malaysia) iaitu pesalah kesalahan ringan hanya menjalani hukuman pemenjaraan di luar penjara tidak melebihi dari 3 bulan sahaja. Hal ini demikian kerana hukuman ini merupakan ganti kepada pemenjaraan dan pesalah tidak perlu berada di dalam penjara untuk menjalani hukuman. Selain itu, penyertaan di dalam penjara dapat dikurangkan, maka kos pengurusan pesalah akan berkurang secara langsung sebagaimana diketahui kos menyara banduan di dalam penjara menelan belanja sekurang-kurangnya sebanyak Ringgit Malaysia (RM) 35.00 sehari.

Ruang untuk menjalani hukuman di luar penjara akan memberikan peluang kepada pesalah yang dijatuhkan hukuman oleh mahkamah untuk meneruskan kehidupan bersama keluarga seperti biasa. Stigma pemenjaraan di kalangan pesalah dapat dihapuskan dan seterusnya hubungan pesalah dengan keluarga tidak terputus sama sekali. Tiada lagi herdikan dan tohmahan orang sekeliling kerana pesalah tidak akan sama sekali mengalami kehilangan pekerjaan, keluarga atau sara hidup. Manfaat lain juga kepada pesalah yang berpeluang untuk bergaul dengan komuniti setempat semasa menjalani hukuman, merupakan inisiatif selayaknya untuk menyedarkan pesalah supaya tidak mengulangi kesalahan pada masa akan datang.¹³

PELAKSANAAN HUKUMAN ALTERNATIF
DALAM PENGHAKIMAN KESALAHAN
KHALWAT DI MAHKAMAH SYARIAH
NEGERI SELANGOR

Selain daripada hukuman asal, mahkamah syariah boleh menjatuhkan hukuman alternatif kepada pesalah mengikut kepada peruntukan undang-undang terbabit yang telah dibincangkan sebelum ini.

PANDANGAN INFORMAN BERKAITAN DENGAN
PELAKSANAAN HUKUMAN ALTERNATIF

Temu bual ke atas informan turut dijalankan bagi menjelaskan secara umum kecenderungan untuk menjatuhkan hukuman asal atau hukuman alternatif serta penjelasan faktor-faktor hukuman alternatif ini dipilih. Informan yang ditemu bual merupakan pengamal undang-undang syariah di negeri Selangor. Informan 1 dan 2 adalah hakim mahkamah rendah syariah, informan 3 adalah hakim mahkamah tinggi syariah dan informan 4 adalah pegawai sulh.

Berkenaan dengan penilaian hakim untuk menjatuhkan hukuman alternatif, informan 1 menjelaskan bahawa:

“Kebanyakan hukuman memang dengan hukuman denda dan penjara kerana kebanyakan fakta kes khalwat yang diterima adalah berat.”

“Pernah berhadapan dengan kes khalwat yang melibatkan pelajar yang ditangkap dalam keadaan yang tidak mengaibkan dan sedang membungkus makanan kerepek bagi mencari pendapatan untuk menampung kos pembelajaran, jadi kes ini pihak-pihak dikenakan dengan bon berkelakuan baik.”

Manakala informan 2 menjelaskan bahawa untuk menjatuhkan hukuman alternatif, mahkamah mengambil kira elemen pesalah warga emas dan pesalah muda:

“Elemen yang diambil kira untuk hukuman alternatif ini adalah khusus pada pesalah warga emas dan pesalah muda.”

Informan 3 menjelaskan pertimbangan mahkamah dengan menambah beberapa faktor lain seperti mitigasi tertuduh berkaitan dengan latar belakang serta hal faktor keringanan tertuduh:

“Mahkamah akan meneliti dan mengambil kira proses mitigasi tertuduh seperti latar belakang dan hal keringanan tertuduh.”

“Penentu kepada keringanan hukuman samada denda atau hukuman alternatif bergantung kepada latar belakang tertuduh.”

Penjelasan informan 3 turut disokong oleh informan 4 yang menjelaskan bahawa:

“kebanyakan hakim akan cenderung kepada hukuman punitif iaitu denda dan penjara. Cuma ada sedikit sahaja pesalah-pesalah yang dihantar ke Baitul Iman dan Baitul Ehsan setelah mengambil kira mitigasi tertuduh dan faktor-faktor peringanan.”

Berdasarkan kepada pandangan-pandangan di atas dapat dirumuskan bahawa dalam membuat pertimbangan untuk menjatuhkan hukuman alternatif mahkamah akan melihat kepada fakta kes yang dibentangkan di hadapan mahkamah. Sebagai contoh dalam kes khalwat, sekiranya fakta kes tersebut dilihat ringan oleh mahkamah, pihak tertuduh boleh dikenakan hukuman alternatif. Hukuman alternatif ini juga boleh dijatuhkan oleh mahkamah dengan mempertimbangkan berkaitan elemen pesalah warga emas dan pesalah muda. Selain itu, mahkamah juga boleh menilai untuk menjatuhkan hukuman alternatif dengan melihat kepada hujah mitigasi yang dikemukakan oleh tertuduh, ini termasuklah menilai hal-hal seperti latar belakang tertuduh dan hal-hal yang boleh dipertimbangkan untuk peringanan hukuman.

KECENDERUNGAN UNTUK MENJATUHKAN
HUKUMAN ALTERNATIF DALAM KES KHALWAT

Terdapat kecenderungan hakim di mahkamah syariah negeri Selangor untuk menjatuhkan hukuman kepada tertuduh dengan hukuman alternatif antaranya:

1. Kes di Mahkamah Rendah Syariah Gombak Barat, No. Kes: 10008-143-0083-2016, Pendakwa Syarie Iwn M.

Dalam kes ini, mahkamah telah mensabitkan kesalahan tertuduh berdasarkan seksyen yang dipertuduhkan. Namun, setelah Mahkamah mengambil kira watak, latar belakang, umur Tertuduh yang ketika kejadian berusia 23 tahun dan tertuduh semasa kes ini disebut tidak mempunyai pekerjaan serta beberapa faktor-faktor peringanan yang lain, maka Mahkamah telah memerintahkan agar pensabitan tersebut dibatalkan dalam rekod percabaran berdasarkan peruntukan *subperenggan 97 (2) 2? Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Selangor) 2003* dan tertuduh telah diperintahkan sebagai ganti hukuman ditahan di rumah kebajikan yang diluluskan (Baitul Iman).

2. Kes di Mahkamah Rendah Syariah Ampang, No. Kes: 10012-143-0023-2017, Pendakwa Raya lwn W:

Dalam kes ini tertuduh ditahan di Pusat Pemurniaan Akidah Baitul Iman, Ulu Yam Baharu selama tempoh 6 bulan mulai hari ini berdasarkan Seksyen 97 (2) (b) *Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Selangor) 2003*. Hakim dalam penghakimannya menyatakan bahawa:

“Berdasarkan peruntukan seksyen 29 Enakmen Jenayah Syariah (Selangor) 1995 tersebut Mahkamah berpendapat bahawa hukuman yang diperuntukkan bukanlah 10? semestinya mengikat Mahkamah untuk hanya bergantung kepada tiga jenis hukuman itu sahaja bahkan antara lain terkandung perkataan “boleh” yang juga wujud dalam peruntukan seksyen tersebut. Ini menunjukkan bahawa wujud ruang lain yang boleh menjadi pilihan pada Mahkamah dalam membuat pertimbangan untuk menjatuhkan hukuman selain daripada hukuman asal yang diperuntukkan. “Berpandukan kepada beberapa peruntukan yang diberikan oleh undang-undang, Mahkamah dapati bahawa pilihan yang lain dalam menjatuhkan hukuman adalah pada subperenggan 97(2)(b) Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Selangor) 2003”.

Dalam kes ini hakim turut mengulas menjatuhkan hukuman alternatif adalah selari dengan matlamat Islam:

Penahanan dalam bentuk begini adalah sesuai dengan pendapat fuqaha’. Syeikh Ahmad Fathi Bahnasi di dalam kitabnya, *Nazariyyat Fil Fiqh al-Jinaie al-Islamiy*, halaman 174 menyebut: “Hukuman pemenjaraan perlu dikenakan mengikut martabat dan taraf sosial”.

Berdasarkan kecedenderungan hakim-hakim di mahkamah rendah syariah Selangor yang memutuskan hukuman alternatif ke atas pesalah khalwat adalah dengan mengambil kira watak, latar belakang dan umur serta apa-apa hal keadaan peringanan kesalahan yang dilakukan oleh tertuduh. Peringkat mitigasi tertuduh adalah sangat penting dalam mempengaruhi hakim untuk menjatuhkan hukuman alternatif.

KECENDERUNGAN HAKIM UNTUK MELAKSANAKAN HUKUMAN ASAL

Walau bagaimanapun, hukuman berdasarkan seksyen 29 Enakmen Jenayah Syariah (Negeri Selangor) 1995 sentiasa digunapakai oleh para hakim di Selangor. Berikut adalah kes-kes yang tertuduh dihukum berdasarkan seksyen 29:

1. Mahkamah Rendah Syariah Hulu Langat, No. Kes: 10005-143-0058-2019, Pendakwa Syarie lwn SNS [2020] 3 ShLR 11.

Dalam kes ini, tertuduh dijatuhkan hukuman penjara selama lima belas (15) hari dan dengan RM1500.00 atau penjara lima belas (15) hari jika ingkar melaksanakan denda tersebut dan Mahkamah memerintahkan hukuman pemenjaraan berjalan berasingan jika gagal melaksanakan denda tersebut.

Mahkamah telah menimbangkan segala fakta di dalam kes ini, juga setelah Mahkamah meneliti dan mempertimbangkan faktor pemberatan dan peringanan, maka justifikasi Mahkamah berpendapat bahawa hukum atau perintah yang dikeluarkan ini adalah sesuatu yang wajar dan munasabah.

Ketika di peringkat mitigasi, tertuduh tidak menghujahkan faktor peringanan yang wajar dipertimbangkan oleh Mahkamah. Tertuduh hanya memohon dengan dikurangkan. Hanya menyebut rasa kesal dan merayu agar tidak dipenjarakan kerana masih bekerja, sewa rumah perlu bayar. Mahkamah tidak berpuas hati dengan mitigasi yang begitu dan menawarkan agar tertuduh boleh bersedia dengan mitigasi bertulis yang lengkap dan sempurna namun tertuduh menolak tawaran mahkamah dan menyatakan bersedia dengan mitigasi secara lisan sekali lagi.

Mahkamah berpendapat bahawa hukuman denda sahaja sudah tidak cukup mencukupi untuk mengekang dan mencegah tertuduh atau menjauhkan masyarakat yang berpotensi daripada berterusan melakukan kesalahan yang lazim dilakukan ini. Mahkamah berpendapat adalah wajar untuk mengenakan hukuman yang lebih berat ke atas tertuduh.

2. Kes di Mahkamah Rendah Syariah Shah Alam, Pendakwa Syarie lwn Zainal Abidin Saad, No. Kes: 10002-142-0044-2007 [2009] 1 ShLR 134.

Dalam kes ini, tertuduh telah membuat pengakuan salah terhadap tuduhan khalwat. Tertuduh telah merayu agar hukuman ke atasnya diringankan hukuman denda tanpa menzahirkan rasa insaf dan akujanji tidak akan melakukan kesalahan ini. Jauh sekali tertuduh-tertuduh menunjukkan penyesalan atau keinsafan tertuduh di atas kesalahan yang sememangnya dirancang sama ada melalui perkataan mahupun tingkah laku tertuduh. Hakim telah memutuskan tertuduh disabitkan bersalah dan

mahkamah menjatuhkan hukuman denda sebanyak RM2,900.00 atau jika gagal empat bulan penjara dan 30 hari penjara. Hakim dalam penghakimannya menyatakan:

“Perkara utama yang perlu mahkamah mengambil kira dalam menentukan sesuatu hukuman adalah sebarang hukuman mahkamah kepada tertuduh boleh menjadi iktibar, inzar, pengajaran, peringatan dan balasan bukan sahaja kepada tertuduh malah kepada semua masyarakat Islam supaya tidak melakukan kesalahan yang sama seperti tertuduh. Namun dalam pada masa yang sama, mahkamah perlu pastikan bahawa hukuman yang dijatuhkan adalah setimpal dan bertujuan untuk mencegah pesalah mengulanginya dan orang lain dari melakukannya”

Berdasarkan rayuan tertuduh untuk mengurangkan denda yang minima, Hakim menyatakan dalam penghakimannya

“semasa tertuduh membuat mitigasi terhadap hukuman, tertuduh berkata sambil berpeluk tubuh. Bagi mahkamah, tertuduh langsung tidak insaf, tidak menyesal mahupun meminta maaf di atas kesalahan tertuduh. Jadi bagaimana rayuan tertuduh itu harus dipertimbangkan? Sekiranya tertuduh tidak mengetahui cara bagaimana mengemukakan rayuan seharusnya tertuduh melantik peguam syarie bagi membantunya dalam kes ini”. Jika mahkamah membenarkan rayuan tertuduh, maka selepas ini mahkamah akan dibanjiri dengan lebih banyak lagi kes-kes sebegini walaupun pada masa ini, kesalahan ini memang kerap dilakukan oleh pihak-pihak tertentu yang mengambil peluang di atas sebagaimana yang selalu kita baca di dada-dada akhbar setiap hari ada sahaja salah laku seperti tertuduh ini berlaku. Perkara yang paling penting lagi, asas hukuman yang ditetapkan oleh hukum Syarak hanya akan tinggal di dalam kitab-kitab sahaja. Mengulas rayuan tertuduh, mahkamah berasa amat dukacita kerana tertuduh tidak menggunakan peluang ini bagi meyakinkan mahkamah apa yang perlu dipertimbangkan berkaitan dirinya sebelum hukuman dijatuhkan. Oleh itu, mahkamah ini tidak nampak bagaimana mahkamah perlu mengambil kira rayuan tersebut”.

Hakim mengaplikasi kaedah atau pendapat ulamak fiqh di dalam kitab *Ad-Darrar al Bahiyyah Fi 'idoh al qawaid al fihiyyah* di dalam ms 101 yang berbunyi: “Boleh diambil kemudaratan yang khusus untuk melindungi kemudaratan yang umum”.

Para hakim yang cenderung memutuskan hukuman berdasarkan seksyen 29 adalah bertepatan dengan kehendak peruntukan dan kesalahan. Namun demikian, terdapat kes-kes yang tertuduh tidak mengambil peluang untuk membuat mitigasi dengan sebaik mungkin, sikap sambil lewa dan ego ketika bermitigasi sudah tentu memberi peluang besar kepada pihak pendakwaan untuk memohon agar tertuduh dikenakan hukuman yang semaksimum mungkin. Mahkamah semestinya bersetuju dengan hujahan pendakwaan setelah kecewa dengan sikap tertuduh

yang tidak mengambil peluang yang diberikan Mahkamah untuk membuat mitigasi dengan sebaik mungkin seterusnya membantu Mahkamah untuk mengenakan hukuman yang semaksimum mungkin berdasarkan seksyen 29 tersebut.

KECENDERUNGAN PENGHAKIMAN KES DI PERINGKAT RAYUAN

Walau bagaimanapun, kes-kes yang diputuskan di Mahkamah Rendah Syariah Selangor samada hukuman tersebut bersifat restoratif atau punitif, kes tetap dirayu di mahkamah yang lebih tinggi, antaranya:

1. Kes Rayuan Jenayah: 10005-143-0012-2014, Samiran bin Sariman dan Rahmawati lwn. Ketua Pendakwa Syarie Selangor.

Perayu tidak puas hati dengan keputusan Hakim Bicara MRS Kuala Selangor di atas kesalahan khalwat di bawah seksyen 29 Enakmen Jenayah Syariah 1995. Hakim Bicara telah mensabitkan kesalahan tersebut berasaskan kepada pengakuan bersalah perayu-perayu. Perayu-perayu telah dijatuhkan hukuman denda sebanyak RM 2,900.00 hari dan penjara dua (2) bulan jika gagal membayar denda dan perayu-perayu dihukum penjara selama empat (4) bulan. Namun mahkamah memerintahkan hukuman penjara empat (4) bulan tersebut digantikan dengan perayu-perayu hendaklah ditahan di Pusat Pemulihan Aqidah Baitul Iman dan Rumah Perlindungan Baitul Ehsan berdasarkan seksyen 54 Enakmen Jenayah Syariah Selangor 1995 dan dibaca bersama subperenggan 97 (2) (b) Enakmen Tatacara Jenayah Syariah (Negeri Selangor) 2003.

Hukuman gantian bagi kesalahan di Bahagian IV atau kesalahan yang berhubungan dengan kesusilaan hanya boleh dijatuhkan terhadap pesalah perempuan sahaja sebagaimana subseksyen 54 (2) Enakmen Jenayah Syariah Selangor 1995. Justeru itu perintah hakim bicara yang memerintahkan hukuman ganti terhadap perayu lelaki menggunakan peruntukkan ini adalah tidak sah dan berlawanan dengan peruntukan di atas. Mahkamah juga merujuk keseluruhan rekod rayuan dan mendapati bahawa wujud perbezaan di dalam catatan bicara di muka surat 4 rekod rayuan dengan alasan penghakiman hakim bicara di muka surat 6- 26 rekod rayuan. Dalam catatan nota keterangan tersebut, tiada sebarang perintah hakim bicara tercatat di dalamnya berhubung perintah hukuman gantian tersebut manakala di muka surat 26 pula ada perintah

berkaitan perkara tersebut Selain itu, tiada sebarang alasan dan penjelasan diberikan oleh hakim bicara berhubung tindakannya memerintahkan hukuman gantian tersebut di dalam rekod rayuan. Oleh itu, perintah tersebut tidak dapat dipertahankan oleh mahkamah ini dan perayu-perayu seharusnya diberikan kelebihan berhubung rayuan ini.

Maka rayuan perayu-perayu diterima dan hukuman denda perayu-perayu sebanyak RM 2,900.00 diubah kepada denda sebanyak RM 3,000.00. Mankala hukuman penjara dan hukuman gantian kepada perayu-perayu diketepikan dan dibatalkan.

2. Kes Rayuan Jenayah: 10500-143-0023-2019, WMSWH lwn. Pendakwa Syarie Selangor.

Hakim bicara telah menjatuhkan hukuman di atas pengakuan salah perayu dengan menjatuhkan hukuman tahanan selama tempoh enam bulan di Pusat Pemulihan Aqidah Baitul Iman. Hakim mahkamah tinggi syariah menyatakan, hakim bicara langsung tidak menjustifikasi sebarang alasan kenapa beliau menggunakan hukuman gantian selain hukuman penjara dan denda yang beliau hukumkan kepada tertuduh berdasarkan subperenggan 29 (1) (a) Enakmen Jenayah Syariah Selangor 1995.

Hakim bicara tidak mempertimbangkan sewajarnya pengakuan salah dan kesalahan kali pertama yang dilakukan oleh perayu di dalam pertimbangan sebelum menjatuhkan hukuman terhadap perayu. Perayu wajar diberi kelebihan kerana wujudnya kekhilafan hakim bicara di dalam pertimbangannya semasa memutuskan hukuman terhadap perayu. Kewujudan kekhilafan ini menyebabkan hukuman yang diputuskan itu dilihat berlebihan kerana hakim bicara gagal mempertimbangkan dari pelbagai sudut dan fakta kes.

Perayu bekerja di Singapura dan masih menampung dua orang anak. Perayu mempunyai seorang isteri yang perlu ditanggung selain menyatakan sudah benar-benar insaf dan berjanji tidak akan mengulangi lagi perbuatan tersebut. Jadi mahkamah percaya dengan penahanan selama tempoh enam bulan sepertimana yang diperintahkan oleh hakim bicara dalam penghakimannya akan menjejaskan masa depan tertuduh.

Maka mahkamah meminda perintah dengan mensabitkan hukuman terhadap tertuduh dan mengenakan hukuman denda sebanyak RM3000.00

terhadap perayu atau 2 bulan penjara jika gagal melaksanakan bayaran denda tersebut. Mahkamah memutuskan hukuman tahanan selama enam bulan di Pusat Pemulihan Aqidah Baitul Iman bagi perayu adalah diketepikan.

Berdasarkan kes-kes rayuan di atas dapatlah dinyatakan bahawa pada asasnya tertuduh mengambil sepenuhnya peluang untuk merayu di peringkat yang lebih tinggi sekiranya tidak berpuas hati dengan keputusan hakim bicara. Kes-kes yang dirayu juga berjaya mengeneppikan hukuman gantian dan hukuman pemenjaraan.

Ringkasnya, antara alasan-alasan hukuman gantian diketepikan oleh hakim mahkamah tinggi syariah adalah tiadanya justifikasi dan hakim bicara tidak mempertimbangkan pengakuan salah dan kesalahan pertama yang dilakukan oleh tertuduh. Pada masa yang sama, fakta kes dan latar belakang tertuduh antara yang menjadi sandaran mahkamah supaya sesuatu hukuman itu wajar dan berpatutan kepada tertuduh. Hukuman pemenjaraan adalah dianggap lebih sesuai berbanding hukuman denda kerana bersifat pencegahan terhadap pengulangan kepada kesalahan yang sama. Selain juga memberi keinsafan kepada tertuduh agar tidak mengulanginya di masa-masa akan datang.

LAKUNA DAN CABARAN PERUNDANGAN SEMASA

Berdasarkan kepada perbincangan di atas, kajian mendapati terdapat kelompangan di dalam perundangan semasa di mahkamah syariah berkaitan pelaksanaan hukuman alternatif seterusnya membawa kepada kekaburan pelaksanaannya.

PEMAKAIAN HANYA KE ATAS TERTUDUH PEREMPUAN

Sub seksyen 54(2) EJS 1995 yang telah dinyatakan sebelum ini di bawah tajuk “Kuasa mahkamah untuk mengkomitkan orang yang disabitkan ke pusat pemulihan atau rumah diluluskan” yang memperuntukan seperti berikut:

(2) Jika mana-mana Mahkamah telah mensabitkan mana-mana orang perempuan atas suatu kesalahan di bawah Bahagian IV, Mahkamah itu boleh, sebagai ganti hukuman yang dinyatakan bagi kesalahan itu, memerintahkan supaya orang perempuan itu dikomitkan ke suatu rumah diluluskan selama tempoh yang tidak melebihi enam bulan sebagaimana yang dinyatakan dalam perintah itu.

Hukuman di bawah pensabitan ini hanya khusus pada pesalah wanita/perempuan sahaja, seterusnya persoalan juga timbul mengenai kewajaran mengapa hukuman gentian hanya terpakai kepada pesalah wanita seolah-olah terdapat diskriminasi.

KEBEBASAN HAKIM DALAM PENENTUAN SYARAT BON

Selanjutnya dilihat pula pada sub seksyen 97 (2) (c) berhubung dengan:

(c) melepaskan pesalah itu dengan syarat dia mengikat bon, dengan penjamin-penjamin, untuk berkelakuan baik selama apa-apa tempoh, yang tidak melebihi tiga tahun, sebagaimana yang dinyatakan dalam perintah itu, dan hadir supaya direkodkan sabitan dan dijatuhkan hukuman apabila dipanggil pada bila-bila masa dalam tempoh itu.

Tertakluk di bawah syarat mengikat tersebut, peruntukan ini mestilah dibaca bersama-sama seksyen 130 ETJS 2003 di bawah tajuk ‘Syarat Bon’ yang memperincikan tentang:

Apabila mana-mana orang dikehendaki oleh mana-mana Mahkamah supaya menyempurnakan suatu bon dengan penjamin-penjamin, dan dalam bon itu orang yang menyempurnakannya mengikat dirinya untuk menjaga keamanan atau mengikat dirinya untuk berkelakuan baik, Mahkamah boleh menghendaki supaya dimasukkan dalam bon itu satu daripada syarat-syarat yang berikut atau lebih, iaitu—

- (a) suatu syarat bahawa orang itu hendaklah berada di bawah pengawasan seseorang lain yang dinamakan dalam bon itu selama apa-apa tempoh yang dinyatakan dalamnya;
- (b) apa-apa syarat bagi memastikan apa-apa pengawasan yang difikirkan oleh Mahkamah patut dikenakan;
- (c) apa-apa syarat mengenai tempat kediaman, pekerjaan, pergaulan, penjarahan daripada minuman keras atau dadah atau mengenai apa-apa perkara lain yang difikirkan oleh Mahkamah patut dikenakan.

Boleh difahami daripada peruntukan di atas bahawa suatu ruang sebesar-besarnya telah diberikan kepada mahkamah untuk menentukan syarat yang terbaik sesuai dengan keadaan pesalah. Seimbangi lalu diperhalusi, peruntukan sebegini memberi ruang kebebasan kehakiman pada mahkamah dalam meletakkan apa jua syarat sebagaimana yang berlaku pada hari ini, ada pesalah dikenakan dengan kewajipan solat berjemaah, menghafal surah-surah tertentu di dalam al-Quran, menghantar ke pusat pemulihan tertentu, mengarahkan kerja-kerja khidmat komuniti serta pelbagai lagi syarat mengikut realiti keadaan pada hari ini. Walau bagaimanapun, kajian ini melihat ruang sebesar-besarnya sebagai suatu yang tidak begitu positif kepada mahkamah

syariah kerana kepelbagaian versi hukuman ini akan melaetakkan mahkamah syariah pada risiko tohmahan masyarakat.

Selain itu berdasarkan temubual ke atas hakim mahkamah syariah dan pegawai jabatan penjara Malaysia,¹⁴ kajian mendapati bahawa tiada suatu standard pengawasan yang sempurna daripada pihak-pihak berwajib secara khusus jika hendak dibandingkan dengan hukuman di bawah PKW yang mewajibkan pesalah di bawah pemantauan ketat 4 jam semasa menjalani hukuman tersebut.

Oleh itu, jelaslah bahawa masih terdapat ruang-ruang kosong yang perlu diliputi untuk meletakkan hukuman alternatif sedia ada di mahkamah syariah ini.

CADANGAN PENYELESAIAN

Berdasarkan temu bual yang dijalankan ke atas pengamal undang-undang, informan jelas menyokong agar perintah kehadiran wajib dilaksanakan serta turut menyatakan keperluan untuk memperkemas lagi pelaksanaan hukuman alternatif di mahkamah syariah.¹⁵ Untuk itu, kajian ini mengemukakan beberapa cadangan penyelesaian dalam usaha memperkasakan pelaksanaan hukuman alternatif di mahkamah syariah.

PELUASAN PELAKSANAAN PERINTAH KEHADIRAN WAJIB DI MAHKAMAH SYARIAH

Pelaksanaan perintah kehadiran wajib di mahkamah syariah sebagaimana di mahkamah sesyen dan majistret (mahkamah sivil) dengan merujuk kepada tafsiran mahkamah sebagaimana seksyen 5 Akta 461 dan tafsiran mahkamah yang dinyatakan di dalam Seksyen 2 Akta Penjara (Akta 537) iaitu:

“mahkamah” ertinya sesuatu mahkamah yang ditubuhkan oleh atau di bawah Bahagian IX Perlembagaan Persekutuan dan hendaklah termasuk—

- (a) Mahkamah Syariah;
- (b) Mahkamah Anak Negeri; dan
- (c) Mahkamah Tentera

Secara kiasnya pada hari ini, sebagaimana akta yang berkuatkuasa di mahkamah sivil seperti Akta Prosedur Jenayah, Akta Kanun Keseksaaan dan lain-lain akta secara umumnya tidak menyatakan berkenaan perintah kehadiran wajib, namun ia tetap dikuatkuasakan di mahkamah sesyen dan majistret tanpa apa-apa masalah perundangan dan sebagainya.

Boleh jua difahami bahawa hukuman PKW adalah untuk mereka yang sudah disabitkan

dengan kesalahan jenayah dan diperintahkan untuk menjalani apa-apa perintah yang ditetapkan oleh Pusat Kehadiran Wajib yang mempunyai bidangkuasa tersebut sama ada secara keseluruhan atau sebahagiannya sebagai ganti kepada remedi kesalahan atau hukuman seperti pemenjaraan atau denda, dan termasuklah dalam hal ini setiap perintah yang dikeluarkan oleh mahkamah syariah. Maka dengan itu, mahkamah syariah sama sekali tidak terhalang punca kuasanya daripada menggunakan peruntukan di bawah Akta 461 secara keseluruhannya.

PINDAAN SEKSYEN 54 ENAKMEN KESALAHAN JENAYAH SYARIAH SERTA SEKSYEN 97, 128 DAN 129 ENAKMEN TATACARA JENAYAH SYARIAH

Seterusnya, cadangan untuk meminda undang-undang juga dikemukakan dengan meminda peruntukan sedia ada sebagaimana pada seksyen 54 EJS 1995, seksyen 97, 128 dan 129 ETJS 2003 supaya lebih tersusun dan menutupi ruang-ruang bolos kepada kelompangan undang-undang. Pindaan undang-undang tersebut boleh dilaksanakan dengan menjelaskan perincian tentang perintah pemulihan kepada pesalah lelaki serta menjelaskan lagi syarat bon supaya menjadi lebih teratur dan disokong dengan pengawasan dari pihak tertentu secara sistematik. Begitu juga boleh dicadangkan untuk mewujudkan undang-undang baharu sepertimana yang ada pada Akta 461 tersebut, sekurang-kurangnya dengan kewujudan peruntukan yang baharu ini tidak lagi memerlukan kepada pentafsiran yang pelbagai di dalam perundangan syariah.

KESIMPULAN

Hukuman alternatif adalah hukuman selain daripada hukuman asal. Tujuan hukuman alternatif untuk memberi ruang kepada mahkamah selain daripada ruang menjatuhkan pesalah dengan hukuman asal, mahkamah boleh menjatuhkan pesalah dengan hukuman alternatif. Ruang ini bertepatan dengan setiap hukuman itu hendaklah dengan kadar yang mencukupi bagi mendidik pesalah supaya tidak mengulanginya dan ia juga mencukupi untuk memberi peringatan orang lain dari berfikir untuk melakukan kesalahan yang sama.

Berdasarkan kepada buku Panduan Fiqh Jinayat,¹⁶ ia menjelaskan bahawa antara jenis hukuman takzir yang boleh dilaksanakan kepada pesalah adalah samada nasihat, teguran, pencelaan, pemulauan, denda, sebat, penjara, hukuman mati,

buang daerah dan buang jawatan, dengan mengambil kira daripada beberapa sandaran dalil daripada al-Quran seperti surah an-Nisa ayat 15 dan 34. Hukuman alternatif yang dibincangkan terdahulu adalah terangkum kesemuanya di bawah prinsip hukuman takzir menurut syarak. Maka menjadi kepentingan utama hukuman takzir ini adalah untuk memastikan masyarakat hidup dengan harmoni dan menjadi keutamaan sebagai pengajaran kepada pesalah demi menjaga hak Allah dan hak manusia. Selari dengan definisi takzir yang berasal daripada perkataan 'azzara membawa maksud mencegah, menghormati serta memulihkan.¹⁷ Untuk itu segala cadangan penyelesaian yang dikemukakan ini adalah menepati ke arah tujuan memperkasakan bentuk hukuman alternatif di mahkamah syariah.

Sungguhpun hukuman takzir ini boleh mencapai sehingga hukuman mati, namun prinsip asal hukuman takzir ini bukanlah semata-mata bersifat punitif iaitu menghukum, akan tetapi terdahulu ia disandarkan kepada hasrat untuk mencegah dan memulihkan pesalah daripada terjebak semula kepada kesalahan lampau. Oleh itu, ruang lingkup yang dibincangkan oleh penulis terdahulu di dalam penulisan ini, adalah berhasrat untuk meletakkan hukuman-hukuman yang bersifat restoratif sebagai keutamaan dalam rangka untuk memulih dan menyedarkan pesalah.

Secara kesimpulannya hukuman alternatif yang berwajahkan restoratif seperti hukuman perintah bon berkelakuan baik, pemulihan di pusata pemulihan dan perintah kehadiran wajib ini sangat wajar ditambah baik dari masa ke semasa seterusnya memberikan lebih banyak pilihan kepada Hakim-Hakim Syarie untuk menjatuhkan hukuman yang terbaik selari dengan fakta kes dan keadaan pihak-pihak semasa dibicarakan.

NOTA

- ¹ Arifah Rahimah Ismail & Mohd Al Adib Samuri, 'Perintah Khidmat Masyarakat menurut kerangka Syariah', (2014) 6 *International Journal of Islamic Thought*.
- ² Hasnizam Hashim & Jasri Jamal, 'Transformasi Mahkamah Syariah di Malaysia: Keperluan kajian semula terhadap bentuk hukuman bagi kes-kes jenayah Syariah', (2014) 12 *'Ulum Islamiyyah*, hlm. 87-103.
- ³ Jasri Bin Jamal & Hasnizam Bin Hashim, 'Hukuman alternatif di Mahkamah Syariah: Keperluan penambahbaikan peruntukan perundangan Syariah negeri-negeri', (2016) 4 *Malaysian Journal Of Syariah and Law*.
- ⁴ Ahmad Sharifuddin Mustapha, Hashim bin Mehat, Mohd Sirajuddin Mohamed Shith, Zulkifli bin Mohamad & Ahmad bin Salleh, 'Faktor-Faktor peringanan hukuman dalam undang-undang Islam dan undang-undang Sivil;', (2012) 4(2) *Journal of Techno Social*, hlm. 32-42.

- ⁵ YAA Dato' Yusof Musa. Hakim Mahkamah Rayuan Syariah, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia. Forum: Isu dan Cabaran Hukuman Alternatif dalam Undang-undang Jenayah Islam di Malaysia dalam Seminar Undang-undang Jenayah Islam Peringkat Kebangsaan 2014 di Fakulti Undang-Undang UKM pada 23 Disember 2014.
- ⁶ Jasri Jamal & Hasnizam Hashim, 'Hukuman Alternatif Di Mahkamah Syariah: Keperluan Penambahbaikan Peruntukan Perundangan Syariah Negeri-Negeri'.
- ⁷ Jasri Jamal & Hasnizam Hashim, 'Hukuman Alternatif Di Mahkamah Syariah: Keperluan Penambahbaikan Peruntukan Perundangan Syariah Negeri-Negeri'.
- ⁸ Jasri Jamal & Hasnizam Hashim, 'Hukuman Alternatif Di Mahkamah Syariah: Keperluan Penambahbaikan Peruntukan Perundangan Syariah Negeri-Negeri'.
- ⁹ M. Flack, 'Combining retribution and reconciliation: The role of community sentencing in transitional justice', (2006). *Interdisciplinary Journal of Human Right Law*.
- ¹⁰ M. Flack, 'Combining retribution and reconciliation: The role of community sentencing in transitional justice'.
- ¹¹ M. Flack, 'Combining retribution and reconciliation: The role of community sentencing in transitional justice'.
- ¹² Arifah Rahimah Ismail & Mohd Al Adib Samuri, 'Perintah Khidmat Masyarakat menurut kerangka Syariah'.
- ¹³ Temu bual bersama dengan Tuan Ahmad Zulkarnain Bin Abdul Khalid, Pengarah Bahagian Akademik dan Pembangunan Latihan, Akademi Koreksional Langkawi pada tahun 2021.
- ¹⁴ Temu bual bersama dengan Tuan Abdul Kadir bin Jailani, Timbalan Pengarah Pengurusan Banduan, Jabatan Penjara Malaysia pada tahun 2021; Temu bual bersama dengan Tuan Muhammad Nazri bin Haji Basrawi, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Sepang, Selangor pada tahun 2021.
- ¹⁵ Temu bual bersama dengan: Tuan Mohd Nahar Bin Mohamad, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Hulu Langat, Selangor; Tuan Mohd Hannan Bin Abdul Jalil, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Daerah Ampang, Selangor; Tuan Masnizar, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Daerah Shah Alam, Selangor; Puan Zalinah binti Saad, Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Selangor; Tuan Mohd Firdaus bin Mohed, Pegawai Penyelidik Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Selangor; Tuan Mohd Khairi bin Khamis, Pegawai Sulh Mahkamah Rendah Syariah Klang; Tuan Ahmad Zulkarnain Bin Abdul Khalid, Pengarah Bahagian Akademik dan Pembangunan Latihan, Akademi Koreksional Langkawi; Tuan Abdul Kadir Jailani, Timbalan Pengarah Pengurusan Banduan, Jabatan Penjara Malaysia; Tuan Muhammad Nazri bin Haji Basrawi, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Sepang, Selangor. Semua temubual dikendalikan pada tahun 2021.
- ¹⁶ Yazid Haji Maarof & Mohamad Kamil Ab Majid, *Panduan Fiqh Jinayat*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 2015.
- ¹⁷ Muhammad Salim 'Awwa. *Hukuman dalam Undang-Undang Islam: Satu Kajian Perbandingan*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 1999.

RUJUKAN

- Abdul Halim Bin Zulkefli. 2006. *Punishment under Islamic Law and Common Law: A Comparative Study*. Johor: Perniagaan Jahabersa.
- Abdul Qadir Audah. 1987. *Al-Tasyri' Al-Jinaie Al-Islamie*. Juzu' 1, Beirut-Lebanon: Risalah Publisher.
- Ahmad 'Ali Budaywi, M. Syihabuddin & Tim Simpul. 2002. *Imbalan dan Hukuman, Pengaruhnya bagi Pendidikan Anak*. Jakarta: Gema Insani Press.
- Ahmad Fathi Bahansiy. 1970. *Al-Uqubah Fi Al-Fiqhi Al-Islami*. Beirut: Dar Al-Syorok.
- Ahmad Sharifuddin Mustapha, Hashim bin Mehat, Mohd Sirajuddin Mohamed Shith, Zulkifli bin Mohamad & Ahmad bin Salleh. 2012. Faktor-faktor peringanan hukuman dalam undang-undang Islam dan undang-undang Sivil. *Journal of Techno Social* 4(2): 32-42.
- Akta Kehadiran Wajib Pesalah- Pesalah 1954 (Disemak-1991) (Akta 461).
- Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa Jenayah) 1965 Pindaan 1984
- Akta Mahkamah Syariah (Bidang Kuasa Jenayah) 1984.
- Ali Ahmad an-Nadwi. *al-Qawaid al-Fiqhiyyah*. Darul Qalam. Damsyik, Syria. 1994.
- Arifah Rahimah Ismail & Mohd Al Adib Samuri. 2014. Perintah Khidmat Masyarakat menurut kerangka Syariah. *International Journal of Islamic Thought* 6.
- Enakmen Jenayah Syariah (Negeri Selangor) 1995.
- Enakmen Tatacara Jenayah (Negeri Selangor) 2003.
- Flack, M. 2006. Combining retribution and reconciliation: The role of community sentencing in transitional justice. *Interdisciplinary Journal of Human Right Law*.
- Hasnizam Hashim & Jasri Jamal. 2014. Transformasi Mahkamah Syariah di Malaysia: Keperluan kajian semula terhadap bentuk hukuman bagi kes-kes jenayah Syariah. *Ulum Islamiyyah* 12: 87-103.
- Jasri Bin Jamal & Hasnizam Bin Hashim. 2016. Hukuman alternatif di Mahkamah Syariah: Keperluan penambahbaikan peruntukan perundangan Syariah negeri-negeri. *Malaysian Journal Of Syariah and Law* 4.
- Kamal Abd. Manaf. 2002. *Kaunseling Islam: Satu Alternatif Baru di Malaysia*. Kuala Lumpur: Utusan Publication.
- Kanun Prosedur Jenayah
MASMS, NAWA, NIB, NAAMZ. Kes No. 10008-143-0004-2019, 10008-143-0005-2019-10008-143-0007-2019, 10008-143-0008-2019, 10008-143-0009-2019.
- Mohammad Hashim Kamali. 2000. *Punishment in Islamic Law: An Enquiry into the Hudud Bill of Kelantan*. Petaling Jaya: Ilmiah Publisher.
- Mohd Osman bin Hj Abdul Malik lwn. *Ketua Pendakwa Syarie Selangor*, Kes Rayuan Jenayah: 10500-143-0008-2014.

- Muhammad 'Ata Alsid Sidahmad. 1995. *The Hudud: The Hudud Are The Seven Specific Crimes in Islamic Criminal Law And Their Mandatory Punishment*. Kuala Lumpur: Eagle Trading.
- Muhammad Salim 'Awwa. 1999. *Hukuman dalam Undang-Undang Islam: Satu Kajian Perbandingan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka.
- Nurul 'Izzati Mohamad. 2015. Khalwat: Keperluan kepada hukuman sebat dan alternatif. *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat* 19: 1-8.
- Pendakwa Raya lwn W*, No. Kes: 10012-143-0023-2017.
- Pendakwa Syarie lwn Iskandar*, [2017] 4 ShLR 50.
- Pendakwa Syarie lwn M*. No. Kes: 10008-143-0083-2016,
- Pendakwa Syarie lwn Muhaizad bin Ahmad Mustapha (Ako Mustapha)*, [2010] 4 ShLR 179.
- Pendakwa Syarie lwn SNS*, No. Kes: 10005-143-0058-2019.
- Pendakwa Syarie lwn Zainal Abidin Saad*, [2009] 1 ShLR 134.
- Samiran bin Sariman dan Rahmawati lwn. Ketua Pendakwa Syarie Selangor*, Kes Rayuan Jenayah: 10005-143-0012-2014.
- Temu bual bersama dengan Puan Zalinah binti Saad, Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Selangor pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Abdul Kadir bin Jailani, Timbalan Pengarah Pengurusan Banduan, Jabatan Penjara Malaysia pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Ahmad Zulkarnain Bin Abdul Khalid, Pengarah Bahagian Akademik dan Pembangunan Latihan, Akademi Koreksional Langkawi pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Masnizar, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Daerah Shah Alam, Selangor pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Mohd Firdaus bin Mohed, Pegawai Penyelidik Hakim Mahkamah Tinggi Syariah Selangor pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Mohd Hannan Bin Abdul Jalil, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Daerah Ampang, Selangor pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Mohd Khairi bin Khamis, Pegawai Sulh Mahkamah Rendah Syariah Klang pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Mohd Nahar Bin Mohamad, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Hulu Langat, Selangor pada tahun 2021.
- Temu bual bersama dengan Tuan Muhammad Nazri bin Haji Basrawi, Hakim Mahkamah Rendah Syariah Sepang, Selangor pada tahun 2021.
- WMSWH lwn. Pendakwa Syarie Selangor*, Kes Rayuan Jenayah: 10500-143-0023-2019,
- YAA Dato' Yusof Musa. Hakim Mahkamah Rayuan Syariah, Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia. Forum: Isu dan Cabaran Hukuman Alternatif dalam Undang-undang Jenayah Islam di Malaysia dalam Seminar Undang-undang Jenayah Islam Peringkat Kebangsaan 2014 di Fakulti Undang-Undang UKM pada 23 Disember 2014.
- Yazid Haji Maarof & Mohamad Kamil Ab Majid. 2015. *Panduan Fiqh Jinayat*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abdul Fattah Dato' Kamarudin
Pegawai Khas kepada Ketua Hakim Syarie Malaysia
Pejabat Ketua Hakim Syarie Malaysia,
Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia,
Blok C, Kompleks Islam Putrajaya,
No. 20, Jalan Tunku Abdul Rahman,
Presint 3, 62100 Putrajaya.
abdulfattah@esyariah.gov.my
- Muhammad Mustaqim Darus
Pegawai Sulh Mahkamah Rendah Syariah Shah Alam
Mahkamah Rendah Syariah Shah Alam, Persiaran Masjid,
Seksyen 5, 40000 Shah Alam, Selangor
mustaqimdarus@esyariah.gov.my
- Mohamad Azhan Yahya* (Pengarang koresponden)
Pensyarah Kanan
Fakulti Undang-undang
Universiti Kebangsaan Malaysia
43000 UKM Bangi Selangor
MALAYSIA
azhan@ukm.edu.my
- Ahmad Azam Mohd Shariff
Profesor Madya
Fakulti Undang-undang
Universiti Kebangsaan Malaysia
43000 UKM Bangi Selangor
MALAYSIA
aazam@ukm.edu.my